

אדירי תורה

תולדות חיבורם של גדולי ישראל גאוני וגדולי תורה שלא התפרסמו ספריהם

ספר שם משמריה

נגד המשכילים כידוע. וזכרו נתקרב לחסידות בעלזא וכבר בימי בחרותו היה הולך רגלי ממוסט בעלזא ביחד עם זקני החסידים שבעיר.

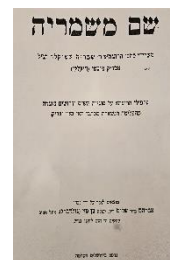
הספר שם משמריה הוא כנראה חלק קטן מהרבה כת"י שהשאיר אחריו הגה"ק רבי שמריה, נכדו הגה"צ הק' רבי אליהו רוזן זצ"ל¹² הי"ד כתב במכתבו להמחבר ספר "מליצי אש" שנשארו ממנו המון כתבי יד. כתבים אלו נשארו בדרך נס מהשוואה והביאים נכדיו לארץ ישראל ושם הדפיסו אותם נכדו הרב גולדברג ז"ל¹³ בשנת תשכ"ח. הספר כולל חיידושי תורה על סוגיות הש"ס בחריפות ובקיאיות, וגם עשרה מאמרים מעמיקים בדרכי העבודה והשקפה על דרך החסידות, בהקדמת יסודות והעתקות מספרי יסוד מגדולי הדורות הראשונים, ואחרונים, וכן מגדולי החסידות ה"התניא קדישא" ועוד גדולי החסידות, וכן הביא לעתים ממה ששמעו בעצמו מגדולי צדיקי דורו¹⁴. קונה מקום לעצמו ה"מאמר

הרה"ק השר שלום מבעלזא זצוק"ל⁵ - שהיה גם קרוב משפחה⁶, וכל ימיו היה דבוק ברבו זו, ולאחר פטירתו לשמי מרום נסע לבנו הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זצוק"ל, אשר כבדו והעריכו מאוד⁷.

רבי שמריה שהי' גדול בתורה ומגדולי הפוסקים בגליצי' בשעתו, הרביץ תורה בגלילותיו והעמיד תלמידים גדולים, פוסקים מובהקים ביניהם הגאון רצ"ה אורונושטיין זצ"ל אב"ד לבוב - לעמבערג, [גם הגאון רבי יוסף שאול כ' עליו "מ"ו" - הגם דלא מסתבר דהיה תלמידו ממש]. שימש ברבנות מוסט לתקופת ארבעים שנה, והיה ידוע כשומר הגחלת נגד המשכילים, בעומדו להתגונן על כל ימים ונסתלק בשנת תר"ל בהשאירו אחריו בנים גדולי תורה וחסידות, ביניהם החסיד רבי אליהו שטיקלער ששימש בתור שו"ב להרה"ק מהר"ש מבעלזא זצוק"ל⁹. הגאון החסיד המפורסם הצדיק רבי מרדכי פעלץ זצ"ל¹⁰ היה בן אחותו, וגדול ונתגדל בביתו¹¹ וממנו קיבל השקפתו במלחמתו

תולדות חיי המחבר והספר

הספר הק' "שם משמריה" חיבר הגה"ק רבי שמריהו שטיקלער זצוק"ל אב"ד "מאסט-רבתי" שבגליצי', רבי שמריה נולד בשנת תקנ"ב ב"זולקווא" לאביו רבי צבי בן רבי שמריה מוקאמינקא זצ"ל מתלמידי רבי ר' אלימלך מליזענסק ז"ע. רבי שמריה למד בנעוריו אצל הגאון הגדול רבי יוסף יוזפא שטערן זצוק"ל³, אשר הסמיכו להוראה, גם נסמך להוראה ע"י הגאון הישועת יעקב זצ"ל, וכנראה התקרב וקיבל מעוד גאוני דורו כהגאון בעל החוות דעת מליסא זצ"ל⁴. כבר בימי נעוריו נסע לצדיקי דורו הרה"ק רבי אורי מסטרעליסק והרה"ק רצ"ה מזידישטוב, אבל לאחר פטירתם התחיל לנסוע לרבו המובהק

¹¹ אביו של רבי מרדכי זצ"ל היה "משה צבי ענסר" שהיה בעל כשרון עצום אבל נתקרב למשכילים, אשתו לא נחה דעתה מדרכיו, ושרפה את ספריו, גם דאגה מאוד על בנה שהיה ג"כ בעל מוח נפלא והעבירה אותו לגור בבית אחיה רבינו זצוק"ל, והוא גם שינה שמו לשם משפחתה "פעלץ" [מספר הזכרון "מוסט - ויעלקי", עיי"ש עוד באריכות].

¹² דיין באושפיצין, והשתדל להנציח זכרונו זקינו הגה"ק, בקובץ "הבאר" שיצא לאור בפולין לפני המלחמה כתב כמה דברי תורה מזיקניו ממה ששמעו וממה שלקט מהכת"י.

¹³ מן הראוי להעתיק מה ש' המוציא לאור אודות כתבי רבינו, ובית רבינו שבו היו ה"כתב"י טמונים עד השואה. "התענינותי בהספר התחילה לפני הרבה זמן ואני אז בחור צעיר וכו' ביתו של הסבא [רבינו] היה סמוך לבית המדרש ואחר פטירתו גר שם צעיר בניו ר' חיים יהושע ז"ל שהארץ ימים אחריהם, בבית היתה ספריה ענקית והאחים הירושים הסכימו ביניהם לא להוציא את הספרים מן הבית רק שהבית יישאר למקום לימוד התורה לכול, וכך נהגו כל הימים. שם נמצאו גם כתבי יד הרבים בחידושי תורה של הסבא - שחלק מהם נשאר לפליטה ונמסר עכשיו לרפ"ס. דודי הנ"ל עודד אותי תמיד להכנס ולקבוע שעות עיון בכתבי היד של הסבא ז"ל, לעשות נר לנשמתו לדובב שפתותיו בקבר, ואני עשיתי כדבריו" עכ"ל המאלפים.

¹⁴ "שמעתי מפה קדוש מו"ר הגאון הצדיק אב"ד דק' בעלזא זצ"ל", "שמעתי בימי חורפי מפה שיא צדיק הרבה מאוה"ג מוהר"ר ישכר דוב אב"ד ק סקאהל חותנו של מו"ר הגאון הקדוש אב"ד בעלזא", "ושמעתי בזה דבר נחמד מפה קדוש הרב הצדיק המנוח מ' אברהם יהושע העשיל אב"ד אליב" [בעל הנחלת יהושע עיין גליון ח']

ובדרך פלפל וחיידוש בנה יסוד להיתר. ואז שלח הרה"ק מהר"ש את תשובותו למוסט. כשהגיע התשובה למוסט התפלאו הת"ח שם למה דחק כ"כ למצוא היתר, ושלחו הרה"ק רבי שלום מוקאמינקא זצוק"ל שהיה על אם הדרך לבעלזא לברר הסיבה לכך. כשהגיע לבעלזא ואחר ששח עם הרה"ק הר"י ששלחו לאביו אמרו לו הרה"ק מהר"ש שהריגש שהת"ח במוסט לא היו שבע רצון מההיתר - שיצא מ"הרב" רבינו - שהיה בו משום חיידוש גדול, והיה עז רצונו של כ"ק מהר"ש לחזק כוחו של רבינו שהיה מפורסם מגדולי הפוסקים ודחיל חטאין, על אף שהיה בקושי בדרך פולפל וחיידוש. [בספר האר"י שבחבורה על הרה"ק מהר"י מבעלזא זצוק"ל].

⁶ ולימים גם היה מחותן עם רבו, כשבנו הגה"צ ר' צבי הערש זצ"ל התחתן עם בת הרה"ק רבי בעריש מאלעסק נכדו של הרה"ק מבעלזא זצוק"ל.

⁷ ניכר היטב הערכת הרה"ק מהר"י לרבינו מהמכתב ש' אליו עת שאירע אסון בעיר מאסט וכו' לו מהר"י מכתב תנחומים בשנת תרכ"ח. "השומע קול שופר לחיים יוחק בספר כבוד ידיד ה' וידיד נפשי הרב הגאון החסיד המפורסם כש"ת מו"ה שמר"י נ"י אבדק"ק מאסטא, שולח אני את נאמן ביתי ה' זאב וואלף לדרוש שלומם, וה' ימלא חסרונם בכפלי כפלים וכו', הק יהושע מבעלזא.

⁸ עיין עוד להלן.

⁹ הרה"ק מבעלזא מינה אותו לשו"ב אחר שלא נתברך בזש"ק, באמרו שאם יקבל תפקיד זה יזכה לישועה, וכך הוה נולד בנו הרה"ק רבי מיכאל שמילא מקום אביו כש"ב בבעלזא, וגם בניו אחריו שימשו בתור שו"ב אדמו"ר בעלזא עד השואה.

¹⁰ יד ימינו נאמן ביתו של הרה"ק מהר"י מבעלזא, וממנהיגי ארגון "מחזיקי הדת".

¹ עיר חשובה - מלאה חכמים וסופרים רובם חסידי בעלזא - בגלילות לעמבערג, הגה"ק רבי שמריה מילא מקום הגה"ק רבי עזריאל גרין זצוק"ל [אחיו של הגה"ק רבי יוסף טומושובער זצוק"ל מגדולי תלמידי החוזה] מחבר ספר "נחלת עזריאל" [שברח מהעיר "מוסט" מחמת מסירה שהיה עליו] ונתקבל לאח"כ כאב"ד מונקאטש, וה"ה שתיקן נוסח ספרד ועוד מנהיגי החסידים בעיר מונקאטש, היה מחותנו של הבני יששכר זצוק"ל, נסתלק בשנת תר"א.

² גם היא בגלילות לעמבערג.

³ הנקרא בפי כל רבי יוזפא זולקובר, מחבר "ספר יד יוסף", מגדולי רבני גליצי' ומפוסקה המובהקים, רוב רבני הסביבה היו תלמידיו.

⁴ רבינו כתב בספרו אודות הפגישה עם הגאון החו"ד זצוק"ל, ומפני החיבה נעתיק לשונו "וזכיתי שהצעתני [בימי חורפי] עיקרן של דברים הללו [בסוגיא דכתותי מיכתת שיעורא] לפני רבינו הגאון מליסא בעל ספר חוות דעת ושאר חיבורים גדולים זצ"ל ז"ע, והגאון לרוב ענותנותו הטח אזנו היטב וגם שם עיניו היטב בזה וקלסוהו מאוד בפה מלא, וזה היה בעת שנתקבצו הגדולים לק"ק לבוב בקקודת הקיסר יום הודו וכו' וכפי זכרוני היה שנת תק"ץ לפ"ק, אכן עתה לעת זקנותי הגיד לי בני וכו' שמוצא מעין דברים אלו בספר ישועות יעקב וכו' ונסעתי במתכוין לעיר אחרת כדי שיעין בהספר ההוא, והאמת כן הוא שכבר זכה בה תחילה הרב ז"ל וכו'".

⁵ סיפר שמתאר החשיבות שהעריך הגה"ק מבעלזא רבינו. פעם אירע שתלמידי חכמים שבמוסט שלחו שאלה מסובכת לבעלזא, והרה"ק מהר"ש צייה לבנו הרה"ק מהר"י שיברר השאלה, וביורו לחומרא, כשהראה אותו לאביו אמרו לו "הלא יש כוחא דהיתרא", התעיי שוב בהשאלה שהיה קשה למצוא בה היתר,

הרביעי" בה יצא בדברים חוצבים דברי חכמים כדרבנות נגד החקירה ביסודת האמונה ובמעלות האמונה פשוטה, ובשבח לימוד חכמת הקבלה. גם התקיף בחריפות אלו שמצאו לעצמם חכמת הדקדוק כתורה שלימה. המאמרים כ' לעת זקנתו סמוך לגבורות ביסורים גדולים ומסירת נפשו¹⁵.

מדברי תורתו

בענין חקירה באמונה

ומעתה נדע ההפרש הגדול שבין דורות הראשונים כמו הגאונים והחובות הלבבות והרמב"ם ז"ל אשר היה לבם פתוח כפתחו של אולם והיו יודעים ובקיאים בכל התורה כולה לאמיתה של תורה, מלבד מה שהיה להם קבלתם באמונה חזקה מחכמי הש"ס והי' יודעים להלחם היטב נגד היצר הרע והי' מדקדקים בכל המצוות דאורייתא ודרבנן

והוסיפו בכל עת משמרת למשמרת, רק להם הותר העיון בחקירות ואדרבה היה להם זאת למצוה גדולה וחיוב גדול וכמו שכתב רבינו החובת הלבבות בזה הרבה ראיות ממקראות. אבל לא כן בדורות של אחריהם, ומכל שכן בדורותינו זה שלבוטינו אטומות ואין אתנו יודע עד מה ובפרט בדורינו זה מי הוא אשר יכול לפאר בעצמו שהוא נקי מכל חטא ועון אשר בענותינו הרבים החטאים אפילו בשוגג מטמטמים את הלב והמוח. עכל"ק.

בענין לימוד הדקדוק

ויותר מזה איתא שראוי להרחיק גם כן בדורותינו גם מלימוד חכמת הדקדוק אף כי הוא דבר הנצרך ללימודינו התורה הקדושה על כל זה בדורותינו זה הוא התחלת התנוצצות אפיקורסות כמו שראינו בדורותינו זה כי רוב המדקדקים הם רובן אפיקורסים ומחברים שירים¹⁶ ומי שמרחם על

נפשו ירחק מזה גם כן ובפרט כי רוב המחברים בדורותינו הם רשעים גמורים¹⁷, ואף שלא ללמוד מספר שחיבר אדם רשע הגם שכתב בו דברים טובים כי מתדבק נפשו בעת ההוא בנפש הרשע ויש לזה ראיות מן הגמרא גם כן וכו', ע"כ מהראוי שלא ללמוד רק קצת ידיעות בחכמת הדקדוק מאדם כשר ומספר שחיבר אדם כשר וכו', ומי לנו גדול מהגאון הגדול האמתי בעל נודע ביהודא שכתב בשו"ת חלק או"ח סימן ב' שם שאלה אחת בעסק הדקדוק כתב שם באמצע דבריו וזה לשונו "והנה בחכמת הדקדוק אין לי יד ושם ולא למדתי מעולם אפי' קצוה מחכמה זו" ואעפ"י כן כ' שם תשובה בענין ההוא ג"כ, הרי אף על פי מי שאינו בקי בחכמת הדקדוק אף על פי כן יכול להיות גבור בתורה וגדול בישראל. רק עכ"ז לדעתי צריך לידע קצת מחכמה זו¹⁸ על כל פנים מעט מזעיר מה שנצרך ללימודינו בהכרח בהלימוד התורה הקדושה וכאמור מאדם ומספר שחיבר אדם כשר עכל"ק.

אהובה בדורות הראשונים וינה לתורה, עכ"ז כעת בדורות הללו כיון דכמה וכמה מן הרשעים המורדי אור נתפקרה על ידי זה מקבלת התורה שבעל פה יותר טוב למנוע מזה" עכל"ק.

¹⁶ ובספר מעין גנים הנ"ל (שם) כ' ג"כ ד"יודיעהו בימי נעוריו מדקדוק הנצרך מאוד דהיינו דגוש ורפה, וסגולת אותיות אהו"י, ונח ונד ונוכח ונסתר, ונפעל פועל עומד ופועל יוצא, ונגיני הטעמים וסגולתם וכשיגדל בדרכי התורה תלמודו דעת כל פינות הדקדוק" עכל"ק.

¹⁶ יתכן מאוד שכונתו כאן לגיסו הנ"ל, שכ' כמה ספרים בדרך שיר.

¹⁷ רבינו העתיק גם מה שכ' הרה"ק בעל בני יששכר זצוק"ל בספרו מעין גנים (פרק י"ב אות ו) בגנות לימוד הדקדוק, ומביא מה שאמר על זה "הרב הקדוש מהר"ם סופר זצוק"ל מפשעווארסק" "ראי' מן התורה שנאמר לא תקום לך מצבה כו' ודקדקו המפרשים כו' כו' אמר זה הקדוש הנ"ל גם על חכמת הדקדוק הגם שהיא היתה

¹⁵ בסוף מאמר הרביעי כ', וז"ל "ובזה סיימנו מאמר הרביעי בעזה"י הכותב לעת זקנותי ברוב יגון ואנחה בקבלת היסורים באהבה, הש"י יהפוך לי במהרה לששון ולשמחה בתוך כלל ישראל אמון סלה וכו' תרכ"ה לפ"ק". ובסוף מאמר העשירי כ' "ובזה סיימתי המאמר העשירי בעזר גואלי וצורי ואל תבישני משברי בעזר הש"י מגיני וסתרי. היום יום ו' ערב שבת קדש לסדר זאת חקת התורה ט' תמוז שנת כ'ת"ר'ו' ישועה לפ"ק".